

Այդպիսիներէն յայտնի են Վերին - Քոնարքի քիւիայ Պ. Մանուկ Մկրտչեանը և Յածի - Քոնարքի քեաղիուդա Պ. Գասպար Մինասեանը: Դեռ աւելին: Նրանք միացած զարէթների հետ գիւղացիներին ճնշում են, տուգանքի ենթարկում և խեղճացնում: Սրա վրայ աւելացնենք և այն, որ նրանցից շատերը պարսպում են վաշխառութեամբ. գիւղացին քեաղիուդայից պարտք է վերցնում թումանին 4-5 շաշի տոկոսով: Կալից յետոյ նա տալիս է տոկոսը ցորենով, որովհետև փող չունի: Յորենը, սակայն, գնահատում է աւելի ցած արժէքով, և գիւղացին ստիպւած ծախում է և վճարում միայն տոկոսը, իսկ պարտքը մնում է պարտք:

Եթէ գիւղացին դժգոհ է լինում թէ՛ խանից, թէ՛ զարէթից և թէ՛ քեաղանթարից, այն ժամաշուկ նա բողոք է ներկայացնում Զլախոս. դա գտնուում է հայաբնակ Մամուքա գիւղի հարաւային կողմը, ուր վճնում են գիւղական բոլոր բարդ դատերը: Այդտեղ հաւաքում են Զահարմահալի բոլոր խաները, որոնցից մէկն ընտրւում է նահանգապետ: Նրանք մնում են Զլախոսում ուղիղ երեքուկէս ամիս, Մայիս 15-ից մինչև Օգոստոսի վերջերը: Այդ ժամանակամիջոցում Զլախոսը ներկայացնում է հետաքրքրական մի պատկեր: Այնտեղ գուրգտնում էք 300 վրաններ. դրանցից 50 ճերմակ վրանները խաների բնակութեան համար պատրաստուած են, իսկ մէկը, որ շատ մեծ է և աչքի է ընկնում իր փառայից դիրքով, կոչւում է դիւանխանէ: Այդ վրանի ներքոյ են նստում խաները և վճնում դատերը, օրական երկու անգամ, առաւօտեան և երեկոյեան, ամէն անգամ երկու ժամ, ընդամէնը՝ չորս: Մնացեալ 249 վրանները սե են և պատկանում են խաների ծառաներին և բողոքաւորներին: Ինչ դեր է կատարում, սակայն, իրականութեան մէջ դիւանխանէն՝ փաստորէն ոչինչ: Գիւղացիներն իրենց երկիւղից չեն գնազատում և բաւարարւում են միայն աղալանքներ ներկայացնելով: Իսկ ի՞նչպէս են հոգացում դիւանխանէում եղած ծախսերը, ո՞ւմ հաշուով են կերակրւում խաները և նրանց բազմաթիւ սպասաւորներն ու ծառաները: Այդ բոլորը ծանրանում են խեղճ գիւղացիների ուտերի վրայ...

Վիեննա

ԱՐԱՄ ԵՐԵՄԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՀԱՅ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԶԵՌԱԳԻՐՔ

Ս. ՂԱԶԱՐՈՒ ՎԱՆՔԻՆ

(Շար. տես բազմ. 1928 էջ 229)

Ը.

ԲԺՇԿԱՐԱՆ ԱՆԳԷՏԻ ԱՆՊԼՏ

Ամենախոշոր հատոր մը այս Զեռագիրը, որ 356դ թուահամարը կը կրէ, հրեանութեան կարգով ալ ոչ նուազ յարգի, զի ունի՝ 1668 թուականը:

Հաստ կաշեպատ փայտեայ կողքերով լաւ վիճակի մէջ պահուած է այն. կը բաղկանայ 474 թերթէ և կը պարունակէ 948 էջ գրութիւն:

Թուղթը բամբակեայ է. գիրը մաքուր՝ ընթերցելի և նոսր ու միասին: Մեծութիւնն է՝ 24 հար. մեղր, լայնութիւնը 18,5 հար. մեղր, թանձրութիւնը 8 հար. մեղր, իսկ ծանրութիւնը՝ 2250 կրամ:

Ունի Յիշատակարաններ, որոնք կը յայտնեն անոր հնութեան և գրչութեան ժամանակը:

Ընդօրինակութիւն մ'է խառն. մեծ մասամբ Մխիթար Հերացիի, մանաւանդ Ամիրտուվաթի գործերէն քաղուած, որու շնորհիւ 17րդ - 18րդ դարու մէջ Գրիգոր և ՄԻԿԱՍ անուն անձեր և ուրիշներ բժշկական արուեստը ի գործ դրած են, ինչպէս պիտի տեսնենք ցիւ վարը:

Առաջին գործը զոր կը կարդանք՝ կը կրէ. «Պատմութիւն և Նախադրոտիւն վասն շորից ժամանակաց, որով յատարացեալ լինի թիւղն զկենացն և զմահութեան հիսաւորէն» վերնագիրը՝ չորս թերթի մէջ ամփոփուած, որ արդէն Ամիրտուվաթի օգուտ թշկուտեան սկիզբը կը կարդացուի:

Յետոյ կը սկսի Մարդակազմութիւն մը, յար և նման Ամիրտուվաթի գրած համաշուն աշխատութեան:

59 գլուխներէ բաղկացած է այս Մարդակազմութիւնը, և նախ ունի իր ցանկը՝ որ է.

Ա. Ասացն յիւնք զքժկութեան ուսումն և գլխոսնքն թէ որպէս և և գորտորին ինչ է. և թժիշկն որպէս պիտի, և որպէս ձաւաւն զղղղ մահուս: — Բ. Որ ցուցանէ զքժկութեան զլաքն, թէ մինչև յոր հասնի, և բաժինն քանի է: — Գ. Դուսն, որ յիշէ զնիսն և զմիմայն որ և ի նիսրէն խաւուսուս: — Դ. որ զխաւքն յիշէ, և զխաւուսածն՝ որ և տրիսն, սափրայն, բաղլամ և սափտան: — Ե. որ յիշէ զմարդոյն ըզկազմութիւն թէ որպէս ընծայի մանուկն ի յարցանոց մօրն: — Զ. որ յիշէ զոսկերաց ստեղծումն թէ քանի է, և որպէս զոյսցոյց Տէր Աստուած: — Է. վասն ստեղծման գլխոյն և ստեղծման զղեղանն: — Ը. վասն ստեղծման սրտին, որ և բազաւոր ամենայն անձին: — Թ. վասն ստեղծման լերդին, որ և տանուտէր անձին: — Ժ. վասն ըստեղծման փայծեղանն, որ և ախոտ անձին: — ԺԱ. վասն ստեղծման բոքին՝ որ և հոս վահար անձին: — ԺԲ. վասն ստեղծման լեզուն: — ԺԳ. վասն ստեղծման իրկիւսացն թէ որպէս է: — ԺԴ. վասն ստեղծման ստամոքին և օրինածոց հորին: — ԺԵ. վասն ստեղծման աղեցն ձորտորոյն և թէ քանի է, և որպէս է: — ԺԶ. վասն ստեղծման հայրէսին թէ որպէս և ստեղծած: — ԺԷ. վասն ստեղծման և օրինածոց ալիցն թէ քանի տապաղայ է: — ԺԸ. վասն ստեղծման ակնայոցն և որպիսութեան նորա: — ԺԹ. վասն ստեղծման քրին և հոտոտեղեացն նորին թէ որպէս է: — Ի. վասն ստեղծման լորտիսն և պարկեացն և թնրակնին և թէ ինչպէս է: — ԻԱ. վասն ստեղծման և օրինածոց ձեռացն թէ որպէս է: — ԻԲ. վասն ստեղծման ծրծրոյն թէ որպէս է: — ԻԳ. վասն ստեղծման ձուերոյն թէ որպէս է: — ԻԴ. վասն ստեղծման ծածուչ մարմնոյն: — ԻԵ. վասն ստեղծման ծակացն և նրակնուն և չլացն և այն շղին որ չ սկիւրն յիրար կցէ թէ որպէս է: — ԻԶ. վասն ստեղծման յազալորոյն թէ որպէս է: — ԻԷ. վասն ստեղծման փայլմաններուն, որ կու կցէ զոսկրէին յիրար: — ԻԸ. վասն բխր և ըրակացն թէ քանի է և ընդ քանի բաժանին: — ԻԹ. վասն հինգ զգայարանացն որ ի

մարդոյն կայ թէ որպէս օրինած է: — Լ. վասն թապտիր զառողջութեան պահելոյն թէ զինչպէս է: — ԼԱ. վասն թապտիր կերակուր ուտելոյն թէ որպէս է աւացած: — ԼԲ. վասն թապտիր զրազա մրցիւն որպէս ուտեն: — ԼԳ. վասն թապտիր ըստ խմելոյն թէ ինչպէս խմի: և որպէս լինի: — ԼԴ. վասն թապտիր զինի խմելոյն թէ որպէս առնեն զինքն: — ԼԵ. վասն թապտիր քուն լինելոյն և արթուն լինել չհնարու: — ԼԶ. վասն թնութեան կակրանաւուն թապտիր թէ որպէս է: — ԼԷ. վասն թապտիր ամուսնութեան ի հետ կնոջ թէ որպէս է: — ԼԸ. վասն թապտիր որ յանձն աձաւելոյն օգտութեան: — ԼԹ. վասն թապտիր ի թաղանիս մտաներուն և օգտութեան նորա: — Խ. վասն թապտիր որ անձն կիր օծեն և յետոյ թապտիրն այն է, որ չկսկծի և օծելոյն կողմն: — ԽԱ. վասն թապտիր որպէս աշխատիւն օգուտ է անձին: — ԽԲ. վասն թապտիր փայծեղուն և օգտու: թեան կողմն: — ԽԳ. վասն թապտիր ըստ ման զղղ առնելուն և օգտութեան: — ԽԴ. վասն թապտիր երակ առնելուն և օգտութեան նորա: — ԽԵ. վասն թապտիր հալամար աւանելոյն և օգտութեան նորա: — ԽԶ. վասն թապտիր սգորակ զնկելուն և օգտութեան նորա: — ԽԷ. վասն թապտիր ձանապահ գնալոյն և օգտութեան որ զին լածի անձին: — ԽԸ. վասն թապտիր ի նալ նստելոյն որ ալքն չիքնի և սիրտ չշարժի: — ԽԹ. վասն թապտիր սքրնդեան տալոյն որ առողջ սնուցանէ: — ԽԳ. վասն թապտիր երակ ձանալիլոյն որ և նապոյ: — ԽԱ. վասն թապտիր կարտաւ ձանալիլոյն և զղվամն և զառաւայել: — ԽԲ. վասն ձանալիլոյն զպտիւրանն և զքրտիւքն: — ԽԳ. վասն ձանալիլոյն զհիւսանցին մահու և կենաց կայն: — ԽԴ. վասն յառաջագիտութեան կշանացն և թժիշկ ձանալի թէ փոխի ի հիւսանդոքնէն ի հիւսանդոքիւն: — ԽԵ. վասն գիտութեան զօղն ամենայն քաղաքի և զանորին նորա: — ԽԶ. վասն գիտութեան օղիցն և քննութեան կոցա և որպէս: — ԽԷ. վասն քննութեան յորս կշանակացն և թապտրուն կոցա: — ԽԸ. վասն թապտիր ձանալիլոյն զայն պիտի խաւնուածոցն որ ընծայի յարենէ: — ԽԹ.

